

І.Ф. Грабчук, пошукач

Житомирський національний агроекологічний університет

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА КОРМОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки дедалі більше посилюється мотивація до підвищення економічної ефективності виробництва. Науковий аналіз і світова практика засвідчує, що саме комплексний розвиток галузей призводить до суттєвого кінцевого результату. Це підтверджується впровадженням кластерної концепції виробництва, яка дозволила великій кількості країн значно поліпшити продуктивність своєї економіки. Як вважають провідні вітчизняні вчені, суттєвою перешкодою економічному розвитку агропромислового виробництва в нашій країні є недостатня інтеграція, слабкість зв'язків між виробниками сільськогосподарської сировини, переробними підприємствами і науковими установами. В розвинутих країнах це долається шляхом створення кластерів – об'єднань з урахуванням галузевих ознак. Тому актуальним є пошук нових можливостей використання в Україні, вже існуючих у світі кращих зразків систем господарювання в агропромисловому комплексі.

Аналіз останніх досліджень. Розробці теоретичних й методологічних основ з питань формування агропромислових кластерів присвячені праці вітчизняних учених В. Андрійчука, В.Бакума, П. Гайдуцького, С. Дем'яненка, Ю.Коваленка, М. Кропивко, В. Нелепа, А. Павленка, Б. Пасхавера, Е. Подсолонко, П. Саблука, С. Соколенко, О. Ціхановської, А. Шеремети, а також зарубіжних учених, серед яких М. Портер М. Фрідмен. Їх зусиллями вирішено багато практичних аспектів названої проблеми, проте дискусійними залишаються ступінь інтеграції та характер економічних відносин в середині кластеру, принципи раціональної їх побудови та управління, способи та методи державного втручання в діяльність означених угруповань.

Мета та цілі статті. Визначити роль кластеризації до організації виробництва кормів. Уточнити функції кормового кластеру та визначити можливості їх застосування в агропромисловій сфері. Це в свою чергу забезпечить орієнтацію діяльності підприємств на кінцевий результат: ступінь задоволення потреб в якісній та дешевій кормовій продукції.

Результати досліджень. Стрижнем змін у сучасній економіці, відповіддю на розширення процесів глобалізації є процес кластеризації. В 90-ті роки минулого століття високорозвинуті країни світу активно розпочали перехід на форми господарювання за новою моделлю, коли виробництва організовуються шляхом формування кластерних структур.

Іноземними і вітчизняними вченими доведено, що кластер – об'єднання підприємств, які згруповуються навколо лідируючих крупних фірм на основі виробничо-технологічних, науково-технічних і комерційних інтересів в межах географічно обмежених територій [2, с. 8; 4, с. 116].

Кластерні об'єднання є однією з найефективніших форм організації інноваційних процесів, форм регіонального розвитку, за якої на ринку конкурують вже не окремі підприємства, а цілі комплекси, які скорочують свої витрати завдяки спільній технологічній кооперації компаній. Об'єднання у кластери формують специфічний економічний простір з метою розширення сфери вільної торгівлі, вільного переміщення капіталу та людських ресурсів. Кластери зарекомендували себе як активні «точки зростання» економіки [1, с. 22].

Ми визначаємо кластер виробництва кормової продукції як ключовий інструмент управління територіальною політикою у вирішенні проблеми забезпечення кормовими ресурсами тваринництва регіону. Кластер може впливати на розвиток кормовиробництва в таких напрямках: підвищувати ефективність виробництва кормів та забезпечувати конкурентоспроможність кормової продукції.

Щодо створення кластера кормової продукції, то доцільно вести мову про створення, як одного із варіантів, обласного агропромислового кластера, а в перспективі – й регіонального. Для утворення кластера кормової продукції характерним є: географічна близькість його учасників; діяльність в одній чи кількох суміжних сферах і взаємодоповнення при цьому один одного: висока конкурентоспроможність продукції, що ними випускається; високий рівень розвитку кооперації; ефективна конкуренція на ринку за завоювання й утримання споживача; незалежність суб'єктів, що входять до кластера. Він не виступає як юридична особа, а є тільки економічним поняттям. Його учасники взаємодіють в основному лише на базі довгострокових, стійких договірних відносин.

Особливістю кластерної організації виробництва кормів є те, що основна частка прибутку від реалізації продукції залишається не у виробників кінцевої продукції (як це було і є значною мірою нині в усіх інших виробничих структурах), а відповідно до кластерного механізму взаємовідносин кожен із учасників одержує прибуток, що еквівалентний

його витратам. Механізм формування і функціонування кормового кластеру дає можливість мати синергетичний ефект. Останній досягається за рахунок об'єднання (чи спільного використання) ресурсів (матеріальних, фінансових, інноваційних, інформаційних, трудових тощо), зменшення трансакційних витрат, сумісний вихід на ринки з виробленою продукцією, врегулювання (збалансованості) інтересів учасників такого утворення, формування ефективної системи самоорганізації та самоуправління й ін.[1, с. 23].

Значна роль у створенні та подальшому розвитку кормовиробничого кластеру належить державним управлінським структурам регіону. Ці органи влади повинні не підтримувати окремі підприємства (що робилось і робиться нині), а допомагати: у становленні партнерських відносин між учасниками кластера, між радою кластера і обласними управлінськими й іншими структурами; у формуванні нових структур, що необхідні для ефективного функціонування цієї структури; у залученні підприємців до участі у роботі агропромислових кластерів; у стимулюванні модернізації виробництва.

Пропонуємо формування кластера кормової продукції в Житомирській області на рис.1.

Для ефективного функціонування кормового кластеру доцільно в його складі створювати технологічні підкластери. До останніх входять учасники кластера із закінченим циклом робіт чи операцій (однотипними, замкнутими їх сукупностями). Кластер виробництва кормової продукції складається з двох технологічних підкластерів.

Перший технологічний підкластер включає виробництво кормів на кормовій площі, тобто здійснюється виробництво грубих (сіно, солома, полова), соковитих (силос, сінаж, кормові буряки і ін.), фуражне зерно, їх заготівля, зберігання та реалізація. Такий технологічний підкластер з виробництва, заготівлі і зберігання кормів включає постачальників ресурсів, що необхідні для виробничого процесу: посівний матеріал (насіння кормових культур), добрива (азотні, фосфорні, калійні, органічні), технологій вирощування кормових культур, інженерно-технічного й енергетичного забезпечення галузі кормовиробництва.

Рис. 1. Кластер виробництва кормової продукції в Житомирській області

Другим технологічним підкластером є виробництво кормів на промисловій основі, тобто виробництво комбікормів і мінеральних добавок, (синтетичних амінокислот, білково-вітамінних домішок, кормових дріжджів, біодобавок, преміксів, стимуляторів, вітамінів, тощо).

До складу кластеру входять і організації з реклами товару, виробництва тари-упаковки, транспортного господарства, холодильно-складського господарства, наукові установи та навчальні заклади, тощо.

Таким чином, до сформованого профільного кластера кормової продукції увійшли всі учасники процесу формування кормової бази – від постачальників ресурсів для вирощування кормів, їх заготівлі, промислового виробництва, зберігання та реалізації.

В кластерах, що сформувалися на добровільних і взаємовигідних засадах, об'єднувальним началом є рада. Вона співпрацює з державними управлінськими й іншими структурами як регіону, так і за його межами. До її складу входять керівники фірм, організацій, підприємств, а також представники регіональних управлінських структур. Рада кластера має тільки координаційні, аналітичні та подібні їм функції.

Управління діяльністю запропонованого нами профільного кормового кластера регіону здійснює координаційна рада на чолі з головою – найвпливовішим керівником одного з профільних кластерів, або однією із організацій (учасників) кластерного утворення. Допомагають йому в цій діяльності заступники – керівники технологічних підкластерів. Ця координаційна рада вирішує питання, що є характерними для профільних кластерів регіону – актуальними для всієї аграрної сфери області, а саме: яку, скільки і де закупити сільгосптехніку, пально-мастильні матеріали тощо, а також щодо надання допомоги в соціально-культурній, духовній та рекреаційній сферах сільських територій регіону.

У період між засіданнями координаційної ради профільних агропромислових кластерів усю поточну й підготовчу до наступного засідання роботу веде виконавча адміністрація. Очолює її також голова координаційної ради зі своїми заступниками. Базуватися виконавча адміністрація може в структурі, де працює за основним місцем роботи голова, або один із його заступників, або на базі управління агропромислового розвитку області чи районів. Адміністрація відстежує виконання рішень ради всіма профільними кластерами, по ходу їх функціонування вносить корективи, переорієнтовує свої структури (кластери) на виконання тих чи інших завдань. Збирає поточну інформацію щодо профільних кластерів, акумулює її, робить аналіз, готує інформацію для прийняття рішень. Виконавча адміністрація профільних

агропромислових кластерів регіону також бере участь у підготовці засідання їх координаційної ради. Вона функціонує на платній основі.

Велике значення при створенні й подальшому функціонуванні агропромислових кластерів має доступність специфічних місцевих природних ресурсів, близькість до споживачів, змога оперативніше розширяти доступ до нових методів роботи, до передових технологій, що особливо важливо для агропромислових виробництв. Суттєвим у функціонуванні агропромислових кластерів є й наявність у регіоні постачальників засобів виробництва. Важливо додати ще й те, що посилення ефекту масштабу виробництва шляхом кластеризації, не тільки дає можливість, при необхідності, розширення агропромислового виробництва, але також і більш «м'якого» входження в ринок. Наявність та ефективніше використання природних ресурсів є одним із найважливіших факторів.

Необхідно наголосити, що поліпшення якості продукції нині для вітчизняних підприємств є ключовим завданням утримання їх конкурентоспроможності навіть на внутрішньому ринку. За таких умов роль кластера зростає і, що найважливіше, суттєво підвищується ефективність витрат на спільне просування продукції. Адже кожне підприємство цілеспрямовано просуває не власний продукт, а свій кластер, позитивне ставлення до якого автоматично поширюється на усіх виробників. Також вважаємо, що спільна маркетингова діяльність формує синергетичний маркетинговий ефект.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок про те, що створення профільного кластеру кормової продукції в регіоні дозволить: об'єднати в єдину систему виробництво, переробку і реалізацію продукції на районному або регіональному рівнях і спростить процес погодження інтересів і взаємодії між партнерами по всьому ланцюгу, що сприятиме зростанню ефективності галузі; стабілізувати господарські зв'язки за рахунок спрощення взаєморозрахунків між суміжними організаціями, що сприяє зменшенню неплатежів, покращанню фінансового положення партнерів; посилити економічний вплив учасників об'єднання на розвиток сировинних зон виробництва сільськогосподарської продукції і її переробки; дозволить підвищити сприйнятливність кормовиробництва до можливостей інновації та високої спеціалізації; розширить доступ до ринків збуту, спеціалізованим постачальникам, послугам, кваліфікованій робочій силі, технологічним знанням; підвищить рівень формування нових підприємств; збільшить гнучкість та ефект великого масштабу.

Бібліографічний список: 1. Бакум В.В. Самоорганізація в агропромислових регіональних клатерах / В.В Бакум // Економіка АПК. – 2009. – № 1.– С. 21–27. 2. Кропивко М.Ф. Особливості формування регіональних агропромислових кластерів / М.Ф. Кропивко, Д.І Мазоренко, І.О. Белебеха, В.В. Бакум // Економіка АПК. – 2008. – № 10. – С. 7–15. 3. Портер Майкл Э. Конкуренция / Портер Майкл Э; [пер. с англ. учеб. пособие]. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. – С. 205-278 с. 4. Подсолонко Е. А. Реструктуризация региональной экономики (системный подход): Научное издание / Подсолонко Е.А. – К.: ЦУЛ, 2003 – С. 115-117. 5. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации / С.И. Соколенко // Сети, Альянсы. Партнерства. Кластеры. Укр. Контекст. – К.: Логос, 2002. – С. 114 – 145. 6. Ціхановська О.М. Кластеризація як новий методичний механізм розвитку сільських територій / О.М. Ціхановська // Економіка АПК. – 2007. – № 2.– С. 153 – 155.

И.Ф. Грабчук. Кластеризация как инновационный подход к организации производства кормовой продукции. Определено роль кластеризации в организации производства кормов. Установлены состав и функции кластера кормовой продукции. Выявлены возможности применения кластера кормовой продукции в агропромышленной сфере.

I. Grabchuk. The role of the cluster system of the fodder production organization is determined. The composition and functions of the fodder produce cluster are reveceled. The possibilities of using the above cluster in the agro industrial spheve eve covered»